

КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

«Центр позашкільної освіти»

Першотравенська Міська рада

Обласна акція

«Лелека»

Керівник т/о «Екофіл»
Корольова Людмила Леонідівна
Вихованці: Лобанова Катерина

м.Першотравенськ 2023

Зміст

1. Повідомлення про лелеку
2. Цікаві факти про лелек –красивих і граціозних птахів
3. Середовище існування
4. Опис:
 - а). Спосіб життя;
 - б). Розмноження;
 - в). Охорона лелек;
 - г). Вірування пов'язані з лелекою;
 - д). Повір'я про лелеку;
 - е). Виховна година «Лелека символ добра і щастя»
 - ж). фото

Повідомлення про лелеку

Лелека в українців святий птах, символ доброти і щастя. Переконання, ніби він приносить немовлят, належить до числа найбільш стійких міфів в історії культури. За старих часів у багатьох селах від Голландії до Балкан мало не кожен будинок міг похвалитися власним лелечим гніздом. Та й досі господарі будинків щасливі, коли у них поселяється лелека.

А ось у Франції, наприклад, де лелеки не увійшли до місцевих оповідей, білий лелека стає рідкістю.

На земній кулі всього 17 видів лелек. У нашій країні живуть два види лелек: білий і чорний.

Їх улюблена їжа – жаби, змії, молюски, тритони, ящірки, великі комахи, черепахи, риба, птахи, гризуни, навіть зайчата. Цілий день ці красиві великі птахи бродять по лузі або лісовій галявині в пошуках здобичі.

Білий лелека поширений у багатьох країнах світу. Селяться вони зазвичай на високих деревах біля води або боліт та на інших височинах, навіть на опорах електропередач.

Білий лелека давно звик жити поруч з людиною. Люди досить добре вивчили його. Зовнішній вигляд цього великого, на високих ногах, білого птаха з чорними крилами, довгою шиєю і довгим дзьобом знайомий кожному ще по сторінках букваря. У польоті, лелека добре відрізняється від чапель тим, що витягує шию. Він любить відпочивати, стоячи на одній нозі.

Лелеки – обережні птахи, але в більшості місць свого проживання вони користуються гостинністю людини і тому швидко звикають до освоєної території. Харчуються лелеки різної їжею, що видобувається на вологих заболочених ділянках. На півдні Казахстану в великій кількості поїдають сарану. Нею ж вигодовують і пташенят.

Чисельність цього птаха останнім часом значно скоротилася. Гніздяться вони зазвичай на деревах, в горах – часто на скелях, але не далі 10-15 км від водойми. Висиджують яйця зазвичай обидва птаха, близько 40 днів. Пташенят найчастіше буває четверо, іноді п'ять або шість. Вигодовують їх більше двох місяців, приносячи їм рибу або жаб, ящірок і безхребетних тварин.

Зимують лелеки в Африці і в Південній Азії, куди відлітають у вересні-жовтні. Повертаються в березні.

До останнього часу вважалося, що у лелек немає голосу, але виявилося, що це не так. Просто вони дуже рідко ним користуються. Крім того, вони видають звуки, клацаючи дзьобом.

Лелеки – птахи великі, красиві. Часто вони стають здобиччю мисливців. Це призвело до різкого скорочення числа лелек у всіх країнах Європи і в нашій країні. Зараз вони взяті під охорону. Чорний лелека, як дуже рідкісний вид, занесений до Червоної книги.

Цікаві факти про лелек –красивих і граціозних птахів

Дивно красиві птахи. Лелеки відрізняються від інших красою і граціозністю. Зовні пташка схожа на чаплю, тільки велика. Зазвичай гнізда лелеки влаштовують на деревах. Останнім часом, можна спостерігати гнізда на лініях електропередач. Лелеки не бояться людей і селяться на даху сільських будинків, інформує [Ukr.Media](#).

Деякі сільські жителі будують місця для облаштування гнізд, обривають гілки на деревах і ставлять жердини з колом. Присутність людей лелек не бентежить. Цивілізація їх не лякає. І в той же час, вони обережні по відношенню до людини.

Білий лелека

З усіх лелек найбільш відомий білий лелека. Відлітає зимувати в Індію або в Африку. Білий лелека любить селитися на березі водойм. Живе він на березі річок, озер і боліт. Тому відмінно плаває. Пересувається лелека теж добре. Швидко бігає, особливо, коли побачить здобич. Чудово літає і здійснює щорічні великі перельоти. Швидкість розвиває до 45 км/год. Спить лелека, стоячи на одній нозі, по чергово змінюючи її уві сні.

Чорний лелека

Чорний лелека живе в лісі, в горах. Він воліє гніздитися подалі від людини. Лелеки дуже дбайливі батьки. Мати і батько ніжно по черзі висиджують яйця, зігріваючи своїм теплом. Висиджують до п'яти яєць.

Пташенята лелеки

З появою пташенят батьки годують і поють пташенят з ранку до вечора. Пташенята лелек з самого народження харчуються комахами. Весь час батьки у пошуках води і їжі для своїх пташенят. Батьки викидають їжу з дзьоба, пташенята хапають її на льоту. Принесена вода плавно переливається в дзьоб пташенят. Перші два місяці лелеки добувають їжу і годують своє потомство. Апетит у пташенят хороший. Харчуються вони чудово і швидко набирають вагу. Від ослаблених і хворих пташенят лелеки позбавляються. Дорослі і зміцнілі пташенята, летять за прожитком самі окремо від батьків. Корм біля водойм різноманітний, це комахи, змії, жаби, ящірки, гризуни і т. д.

Особливості лелек

Лелека велика птиця. Висота її досягає ста двадцяти сантиметрів. Білий лелека важить близько чотирьох кілограмів, чорний лелека - близько трьох кілограмів. Ноги, шия і дзьоб у лелеки довгі. Розмах крил 1.5 - 2 метри. Лелека в польоті витягує шию і ноги, повільно і плавно махає крилами. Лелеки птахи майже мовчазні. Володіє голосом чорний лелека. Білий лелека, стукає однією половинкою дзьоба, створюючи при цьому певний звук, який стає зрозумілим всім оточуючим птахам.

Гнізда

У кожної птиці свій план споруди затишного гнізда. Для великої птиці і «будинок» великий. Білий лелека готує для гнізда палиці, гілки, укладає їх в одному місці, «будинок» готовий. Чорний лелека будує гніздо ґрунтовно, сучки кладе акуратно використовуючи при цьому землю і глину. Одне гніздо використовується лелеками кілька років, птиці з року в рік повертаються в свої звиті гнізда. Самці прилітають заздалегідь і охороняють гніздо до повернення самки від суперників. Щорічно для виведення пташенят гніздо оновлюється і ремонтується. Гніздо з кожним роком збільшується в розмірі. У ньому можуть оселитися дрібні птахи. Але лелеки пильні, надійно охороняють своє житло від сторонніх відвідувачів.

Живе птах довго, в середньому до 20 років. У лелек майже немає ворогів, за винятком великих орлів і крокодилів. Лелека благородна птиця, її люблять у народі. Оспівують у піснях і віршах. Образ лелеки сприймають як символ країни Білорусь.

Є гарна прикмета. Коли лелека повертається на вподобане місце, та ще й у парі з супутницею, сільських жителів чекає радісна подія, яка віщує народження дитини. Молоді сільські жителі облаштовують для лелек місця для гнізд і виведення потомства.

Систематичне положення

Вид – Лелека білий (*Ciconia ciconia*)

Рід – Лелека (*Ciconia*)

Родина – Лелекові (*Ciconiidae*)

Ряд – Лелекоподібні (*Ciconiiformes*)

СЕРЕДОВИЩЕ ІСНУВАННЯ

Лелеки часто гніздяться по сусідству з людським житлом, обираючи для цього дахи будинків, труби печей, опори ліній електропередач або дерева, що ростуть поблизу споруд. Вони обирають для гнізд високі місця, звідки добре проглядається місцевість. Іноді можна помітити цілі колонії лелек числом до 20 гнізд. Селяться птахи, як правило, на околицях ставків, річок або заболочених луків. На період гніздування та вигодовування пташенят білий лелека прилітає до Європи, а зимує в Південній Африці. У білих лелек два основних маршрути осінніх перельотів. Птахи, що мешкають у Західній Європі, летять через Гібралтар і далі вздовж західного узбережжя Африки на південь континенту. Східні лелеки летять над Босфором в Малу Азію, звідти – в Єгипет і над долиною Нілу в Південну Африку. Далеко не всі птахи відлітають зимувати на південь. Одні надто слабкі, у інших пошкоджені крила, і єдиний порятунок їм приносить зустріч із людиною. Люди нерідко рятують птахів із біди, приносячи їх у зоопарки або даючи прихисток у себе в господарстві. Лелеки легко приручаються і іноді до кінця життя залишаються у хазяїв.

ОПИС

Довжина тіла – 120 см

Розмах крил – 155-200 см

Висота – близько 1 м

Вага – 2,7-4,4 кг

Тривалість життя – 8-10 років.

Колір оперення дорослого птаха білий, махові та покривні пера – чорні. У молодих птахів замість чорного пір'я – темно-буре. Довга шия. Ноги теж довгі, червоні, пристосовані до ходіння по мілководдю. У молодих лелек ноги коричнювато-чорні. Довгий, загострений дзьоб, у дорослих птахів червоний, у молодих – коричнювато-бурий. Дуже гострий зір, що дозволяє помітити у водоростях або траві навіть найкрихітнішу здобич. Райдужка ока червона. У польоті ноги та шия витягнуті, на відміну від чапель, у яких шия зігнута.

СПОСІБ ЖИТТЯ

У другій половині березня лелеки прилітають до Європи, а в кінці серпня вирушають на південь, пролітаючи шлях довжиною близько 10 тис. км. Характерний ключ, що очолює досвідчений вожак, летить на великій висоті і за день долає від 50 до 270 км. Мисливські угіддя лелек розташовані на вологих луках, полях, по берегах річок, озер і ставків. Птах повільно пересувається луками, видивляючись здобич, і час від часу вміло підхоплює дзьобом жабу чи рибку. Їсть також ящірок, змій, слимаків, різноманітних комах, мишей, ховрахів та пташенят найрізноманітніших птахів. Часто можна побачити родини лелек, поважно ідучих по полю за трактором, де завжди повно червів та іншої дрібної поживи. Лелеки виражають свої емоції характерним клекотом та постукуванням дзьобів.

РОЗМНОЖЕННЯ

На період гніздівлі та вигодовування пташенят білий лелека прилітає до Європи. Першим прибуває на місце самець. Відшукавши рідне гніздо, він приводить його до ладу після зими, розширює та укріплює новими гілками, вистилає мохом та соломою. Гніздо лелеки важить до 500 кг і досягає 2 м у діаметрі. Через кілька днів прилітає і його подруга. Влаштувавшись у гнізді, самиця за 10 днів відкладає до 4 яєць, після чого батьки по черзі насиджують кладку. Пташенята прокльовуються через 4 тижні, в тій же послідовності, в

якій були відкладені яйця. Новонароджене пташеня важить 75 г і все покрите сірувато-білим пухом, який через тиждень замінюється білим пір'ячком. Неймовірно ненажерливі пташенята постійно вимагають їжі, і батьки без втоми напихають їх різноманітною поживою. Батьки не тільки приносять пташенятам величезну кількість корму, а й воду у дзьобі. У сильну спеку батьки прикривають дитинчат від сонця, широко розкривши крила. У два місяці пташенята беруть перші уроки польоту, і вставши на крило, на другий день залишають гніздо. У кінці літа молодь відлітає з батьками в Африку, де живе 3 роки, і тільки після цього вони повертаються у рідні краї, щоб вивести власне потомство.

ОХОРОНА ЛЕЛЕК

У минулому люди винищували лелек, вважаючи їх шкідниками і добуваючи із них цінний жир. У наш час сусідство з людьми залишається для лелек не менш тяжким. Застосування пестицидів і забруднення атмосфери отруйними продуктами спалення пластмаси та відходів електронної індустрії знижують природний приріст популяцій лелек у високорозвинених країнах і районах інтенсивного ведення сільського господарства. В Україні діє програма з охорони білого лелеки.

Лелека в польоті

Невпинно збільшується відсоток гнізд на стовпах і водонапірних вежах. Кількість гнізд на деревах спочатку збільшилася майже в півтора рази, потім почала також зменшуватися, за вказаний період вона коливалась у межах 30–45 %. Ця тенденція є загальною, вона спостерігається у різних країнах. Чорногузи стали гніздитися навіть на залізничних станціях, влаштовуючись на опорах контактної мережі. На шум поїздів під самими ногами вони не звертають уваги.

У віці близько чотирьох років чорногуз стає статевозрілим і готовим до спарювання. Навесні, після прильоту та шлюбного ритуалу, молода пара будує гніздо і самиця відкладає 3–6 яєць, які висиджують по черзі самиця і самець 30–32 дні. Яйце чисто біле, близько 100 грамів вагою. З'являються яйця в гніздах у другій половині квітня — на початку травня. Терміни їх відкладання досить розтягнуті. Одночасно можна побачити і чорногузів, які насиджують і таких, що тільки займають гнізда.

Новонароджені чорногузи вдягнені у ніжний сірувато-білий пух, дзьоб у них темний, ніжки — жовто-рожеві. Вазать вони всього 60–80 грамів. Народжуються пташенята сліпими, але очі в них відкриваються вже через кілька годин. З першого дня пташенята їдять самотійно. Годують їх обидва птахи. Вони приносять їжу у дзьобі чи в горлі (вола у лелек немає) і відригують її всередину гнізда. У перші дні малята отримують дрібну і ніжну поживу — черв'яків, личинок комах тощо. Поступово їхній раціон розширюється.

Пташенята перебувають у гнізді майже два місяці. Виліт молодняка відбувається у другій половині липня — на початку серпня. Найчастіше до вильоту доживає 2–4 молодих птахів. За даними моніторингових спостережень в Україні у 1992–2005 роках (5490 гнізд із пташенятами), 42 % лелечих виводків перед вильотом мали 3 пташенят, 29 % — 2, 20 % — 4, 5 % — 1, 4 % — 5, 0,3 % — 6, 0,02 % — 7 (єдиний випадок за 14 років спостережень). У сприятливі роки зростає відсоток більших виводків, частка гнізд з 3 і 4 пташенятами майже вирівнюється, а в окремих місцевостях останні можуть навіть переважати. У несприятливі ж роки, навпаки, максимум зміщується на виводки з 2 пташенят.

Міграція

Білий лелека — перелітний птах. У серпні зграї, керуючись інстинктом, починають тягнутися на південь. В Україні зграї зазвичай нараховують від 2–3 до сотні лелек. Але іноді можна побачити й великі багатосотенні скупчення. Зграї поступово збільшуються на шляхах перельоту і на Балканах складаються вже з тисяч птахів.

На зимівлю чорногузи з різних частин Європи летять різними шляхами. Існують дві популяції — східна і західна, лінія розділу між якими — своєрідний вододіл — проходить Голландією, Гарцем, Баварією, Альпами. У німецькій науковій літературі вона називається пролітною межею. Але це не чітко окреслена лінія, навколо неї існує широка смуга змішування напрямків — птахи тут можуть мігрувати як в один, так і в інший бік. Найцікавіше те, що різні напрямки перельоту можуть мати молоді лелеки, що вивелися в одному й тому ж гнізді. Якось у 1974 році знайшли двох закільцьованих птахів з одного виводку: першого — у Франції, другого — в Угорщині. Висліди кільцювання на північному заході Німеччини (ця територія розташована дещо східніше від «пролітної межі» у зоні змішування) показали, що під час першого свого відльоту 3/4 лелек прямують на південний схід Босфором і чверть — на південний захід у напрямку Гібралтару. Але вже в наступні роки життя кількість мігрувальних птахів на південний захід різко зменшується.

Птахи, що гніздяться на захід від неї, мігрують восени на південний захід Францією, Західною Іспанією, Гібралтаром. Восени прямо над вулицями Гібралтару можна побачити багатотисячні зграї. Далі перелітають країни Марокко, Мавританію, західну частину Сахари. Місця зимівлі «західних» лелек лежать у саванах південніше Сахари від Сенегалу на заході до Камеруну на сході. Переважно вони скупчуються в долинах і дельтах річок Сенегал і Нігер та біля озера Чад. Тут же зимують і лелеки, що гніздяться на північному заході Африки. Молоді статеві незрілі птахи іноді залишаються в Африці й на літо. Відстань міграції становить близько 10000 км.

Європейські лелеки, що гніздяться на схід від «пролітної межі», летять восени у південно-східному, а з України, Білорусі й Балтії — у південному напрямку. В Україні існує кілька головних пролітних шляхів — ділянок, де чисельність мігрувальних птахів найвища. Західними областями летять лелеки з Польщі, Житомирською та Вінницькою — з Білорусі та Балтії. Великий пролітний шлях проходить на південний захід від Полтавської до Миколаївської областей. Усі три шляхи зливаються в могутній міграційний потік, який проходить «воротами» між Карпатами та Чорним морем. Досить слабкий проліт спостерігається також східним узбережжям Чорного моря. Далі лелеки летять Балканами та Туреччиною. Малу Азію вони перетинають «за діагоналлю», звертаючи після Босфору на південний схід. Біля затоки Іскандера виходять до Середземноморського узбережжя. Потім знову звертають на південь і Близьким Сходом, Синайським півостровом потрапляють у долину Нілу, уздовж якої летять на основні місця зимівлі у Східній та Південній Африці, долаючи загалом понад 10 тисяч кілометрів. Стомившись після тривалого перельоту, птахи роблять зупинку на 4–6 тижнів у Східному Судані, щоб відпочити й погодуватися перед подальшою дорогою.

Місця зимівлі «західних» лелек лежать у саванах південніше Сахари від Сенегалу на заході до Камеруну на сході. Переважно вони скупчуються в долинах та дельтах рік Сенегал та Нігер та біля озера Чад. Тут же зимують і лелеки, що гніздяться на північному заході Африки.

В Україні теж існує «пролітна межа», яка проходить десь на Лівобережжі Дніпра. Точніше про її розміщення говорити важко через обмаль даних. Якщо лелеки із західних, центральних та північних областей летять уздовж західного узбережжя Чорного моря та перелітають Босфор, то птахи зі східних областей мігрують у південно-східному напрямку до східного чорноморського узбережжя. Сюди ж летять і птахи зі східної частини ареалу в Росії. Тут також існує досить широка смуга змішування напрямків міграції. Частина лелек із Придніпров'я може летіти на південний схід. Чорногуз, закільцьований пташенням у Глобинському районі на Полтавщині у 1998 році, був знайдений наприкінці серпня того ж року біля м. Новоросійська.

Переліт на зимівлю чорногузи здійснюють удень. Вони летять на великій висоті, при цьому вибираючи найзручніші в аеродинамічному плані місцевості, тому намагаються уникати польотів над морем.

Часто трапляється, що деякі чорногузи залишаються на зиму в місцях літнього гніздування. У більшості випадків мова йде про птахів, які були поранені, звикли до людей, або є з вадами міграційної інстинктивної поведінки. Такі птахи потребують додаткового піклування від людей протягом зими.

Приліт на місця гніздування відбувається, здебільшого, у другій половині березня — першій половині квітня, хоча ранньої весни їх можна місцями побачити й на початку березня. Окремі птахи можуть затримуватися аж до травня. Зазвичай, першим з'являється самець, рідше — самка, іноді ж обидва птахи одразу. Самиця найчастіше прилітає кілька днів після самця. Старі лелеки повертаються раніше за молодих.

Чисельність та охорона

З 1984 року на території Європи спостерігається активний приріст чисельності птахів навіть у високоіндустріалізованих країнах. Згідно з результатами 6-го інтернаціонального перепису білих лелек 2004 року, найбільша популяція в Польщі й становить 52500 пар, в Україні 12000–18000 пар, у Білорусі 10500–13000 пар, 10000 пар у Литві з найщільнішим ареалом у світі, 8500 в Латвії, 4000 в Естонії. Білий лелека не відноситься до видів птахів, яким загрожує вимирання. На відміну від лелеки чорного, який занесений до Червоної книги України.

Українська геральдика

Білий лелека зустрічається на гербах чотирьох українських міст. На гербі Біловодська 1781 року у горішній частині щита зображений

герб Воронізької губернії, у нижній, на зеленому фоні — лелека. На гербі Ананьєва 1847 року в нижній частині щита — на блакитному тлі стоять на гніздах три лелеки. На середньовічному та сучасному гербах міста Буська зображено оберненого ліворуч лелеку на блакитному тлі, що стоїть на одній нозі. На гербі містечка Щуровичі на Львівщині на червоному тлі був зображений срібний лелека, що тримає у дзьобі змію. У середньовічній західній геральдиці лелека був також символом пильності в боротьбі з ворогами. Лелека (за іншими даними — журавель) з каменем у лапі був зображений на печатці XVII століття міста Дунаївців.

Вірування пов'язані з лелекою

28.09.2018 64536 SPADOK.ORG.UA

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Рейтинг 3.7 з 5. Голосів: 25

Лелека вже давно став священним птахом у багатьох народів. Про це говорять хоча б численні легенди, казки, повір'я, поговірки, що дійшли до нас із тих часів. Давньогрецький історик Плутарх повідомляв, що в Тессалії того, хто вбив чорногоуза, карали смертю. У греків лелека вважався птахом богині Гери, у римлян — Юнони. З часів Арістофана і Софокла чорногоуз був уособленням турботи про батьків. Вважалося, що коли старі птахи ставали слабими і втрачали оперення, молоді бузьки вискубували в себе з тулуба пух і “одягали” батьків.

Зміст

- o 1. Лелека - святий птах
- o 2. Престороги пов'язані з лелеками
- o 3. Повір'я про лелеку
- o 4. Прикмети пов'язані з лелекою
- o 5. Легенди про лелеку
- o 6. Інші назви лелеки
- o 7. Лелека на гербах та символах

Лелека - святий птах

Це повір'я було так добре відоме серед античних народів, що навіть данина вдячності мала назву “*антипеларгосіс*”. Походить вона від грецької назви білого лелеки — “**пеларгос**”, що значить “чорно-білий”. Між іншим, греки не плутали цього птаха з чорним лелекою. Для нього була інша назва — “меланопеларгос”. Це повір'я в тій чи іншій формі існує й досі у багатьох європейських народів, хоча ще Арістотель називав подібні історії “теревеннями”.

Зображення лелек можна побачити на багатьох античних витворах мистецтва, а в Македонії їх чеканили навіть на монетах. Аптекарі включали лелеку у свій герб, як символ благодіяння. У зороастрійців цей птах позначав один із років календарного циклу. Священним птахом був білий лелека у вірмен. Він уважався захисником полів, два лелеки уособлювали сонце. У міфах цей птах (по-вірменськи — арагіл) фігурує як вісник одного з головних вірменських язичницьких богів Ара Гехецика. Це був умираючий і воскресаючий бог, подібний до фінікійського Таммуза, єгипетського Осіріса, грецького Адоніса. Він символізував річний цикл — відмирання й оживання природи.

Очевидно, вісником цього бога став саме лелека, тому що він прилітає рано навесні й “приносить” із собою тепло. Вірмени також вірили, що чорногузи є людьми з далеких країв, які лише на деякий час одягаються в пір'я. Цікаво, що викидання пташенят із гнізда пояснювалося тим, що перед відльотом лелеки приносять одного з своїх дітей у жертву Богу. У стародавні часи це був досить поширений звичай у багатьох народів, згадайте хоча б відомий біблійний сюжет про жертвоприношення Авраама. У стародавніх германців білий лелека також був посланцем богів. Він уважався вісником богині Хольди, котра приносила весною відродження природи. Її появі передували посланці — лелека й ластівка.

Дуже поважали цих птахів мусульмани. Азербайджанська назва білого лелеки — “хаджі-лелейк”, одна з арабських — “хаджі-лаклак”. До їх складу входить слово “хадж” — паломництво в Мекку. Тобто виходить “лелека-паломник”. У даному разі на руку птахам зіграло те, що через Близький Схід чорногузи летять у напрямку священного міста мусульман, хоч і не долітають до нього, повертаючи в Єгипет. За арабським повір'ям, у лелек перетворюються душі мусульман, котрі за своє життя так ні разу й не здійснили передбаченого Кораном паломництва до гробу пророка Магомета. Вони змушені це робити вже після смерті як птахи. Тому кожний, хто умертвив лелеку, є вбивцею. Марокканці вірили, що лелеки — це жителі далекого острова, які на певний час прилітають до них у подібні птахів, а потім знову повертаються і стають людьми. У Фезі був навіть шпиталь для хворих і поранених лелек. Померлих птахів ховали ніби людей. Можливо, відіграло певну роль і те, що рухи токуючого птаха нагадують пози людини, яка молиться.

У німців, слов'ян, балтів ще з давніх часів білий **лелека вважався птахом долі, провісником щастя і добробуту**. Селяни вірили, що в дім, на якому з'явилось його гніздо, прийде щастя і злагода, в сім'ї припиняться сварки, діти ростимуть здоровими і не хворітимуть, у господаря садиби буде гарний урожай на полі, в околицях гнізда добре родитимуть фрукти.

Престороги пов'язані з лелеками

- У будинок з лелечим гніздом блискавка не б'є
- Якщо дівчина пару лелек побачила, а не самотнього птаха - до наступної весни заміж вийде
- Село, в якому поселилося багато лелек, могло розраховувати на багатий урожай і не боятися посухи.
- Вважалося, що чорногузи добре розуміються в людях: селяться лише у добрих і працьовитих. Більше того, вони можуть навіть “перевиховувати” людей, впливати на їх подальшу долю. Так, поселившись на будинку, в якому чинилися чвари, або хтось тяжко хворів, птахи приносили злагоду і зцілення.
- Дім, який уникали лелеки, вважався проклятим. Того ж, хто зруйнує гніздо чи підніме руку на самого птаха, переслідуватимуть злидні і невдачі.

За розорену оселю лелеки можуть і самі помститися: підпалять стріху або принесуть змію у двір. Є повір'я, що за кожного вбитого лелеку доля забере в кривдника дитину. Тому ж, хто врятував або оберіг чорногуза, віддячиться сторицею — його будуть супроводжувати щастя й удача. Якщо лелеки раптово залишають обійстя і не повертаються до гнізда, прийде якась біда — пожежа чи смерть господаря. Поляки вірили, що після вбивства лелеки почнуться тривалі зливи. Щоб їх припинити, треба похоронити птаха як людину у гробу на кладовищі. На Поліссі прохали у птаха врожаю, примовляючи: *“Бузьку, бузьку, на тобі галіопу, а ти мені дай жита копу, на тобі борону, а ти мені дай жита сторону, на тобі серпа, дай мені жита снопа”*. Галіопа — це обрядове печиво у формі птаха, яке випікалося, щоб “пригостити” лелеку. Просили в нього також і вітру за спеки під час жнив: *“Іванько, Іванько, зашли нам трохи вітру, бо не здюжимо жати”*.

Діти, які хотіли мати сестричку, за порадою старших вибігали за ворота і гукали: *“Буську, буську, принеси Маруську!”*. Дорослі також радили дітям поставити на вікно тарілку з сиром, щоб бузько

приніс дитину. З подібними проханнями зверталися у багатьох країнах. Німецькі діти закликали: *“Лелеко мій хороший, принеси мені братика, лелеко мій найкращий, принеси мені сестричку”*.

Особливу увагу наші предки приділяли появі перших перелітних птахів. Вони не просто несли на крилах весну, а прилітали з вирію — від богів, тому й самі мали чарівні властивості. Були широко розповсюджені різноманітні гадання “на першого птаха”. Дожили вони до наших днів, хоча вже й у чисто символічній формі. Займався таким гаданням мабуть кожен, рахуючи, скільки зозуля “накує років”.

У Німеччині про приліт лелек сповіщали герольди або міська варта, дзвонили у дзвони, влаштовували святкування. У день прильоту лелек школярів навіть звільняли від занять або замість уроків читали їм казки. Діти влаштовували на вулицях веселі походи й отримували подарунки. У Бадені той, хто першим сповіщав намісника про приліт чорногузів, отримував від нього в нагороду коровай хліба. За свідченням Філострата, у Стародавній Греції першого лелеку вітали, опускаючись на коліна.

Повір'я про лелеку

Вважалося, що коли **молода дівчина рано навесні перший раз зустріне пару лелек, то цього року вийде заміж, якщо ж самотнього — ще буде діувати**. Спеціалісти по віщих снах запевняли також: дівчині часто сняться лелеки — треба чекати старостів до хати, заміжній жінці — вона стане вагітною. Коли чорногуз сідав на дах під час весілля, очікували швидкого поповнення в родині. Якщо в перший день, коли в домі з'явиться маля, над ним покружляє білий лелека — чекає новонародженого щаслива доля. Коли весною вперше зустрівся лелека в польоті — рік буде щасливим, стоячий — у цьому році не повезе. Серби вважають, що той, хто вперше побачить стоячого лелеку, буде здоровим, а коли сидячого — не мине хвороб. Німці вірили, що той, хто побачив першого лелеку в польоті, буде цього року багато мандрувати. Той, у кого при зустрічі першого лелеки були в кишені гроші, матиме їх весь рік. У Познані радили при цьому подзвеніти грошима, щоб вони й далі не переводились. У Померанії вважалося, що коли першого чорногуза побачиш за пошуком їжі чи побудовою гнізда, то й сам бу-деш весь рік старанним, коли ж сплячого чи відлітаючого — ледачим. А у Відні є навіть повір'я, що у того, хто зуміє навесні належним чином привітати лелеку, весь рік не болітимуть зуби.

Схожі **повір'я** існують у багатьох народів Європи. Нерідко вони переходили з країни в країну, переміщувалися разом із лелеками, що розселялися на схід і північ. Через те буває нелегко знайти їх першоджерело, простежити розвиток образів. Наприклад, ще в XIX столітті повір'я про те, що білий лелека приносить дітей, у Швейцарії не було відоме. Воно прийшло в цю країну з Німеччини. На думку М. Паньківа, на Покутті в Івано-Франківській області ці уявлення також були принесені з інших місцевостей. Самі ж покутяни лелеку з народженням дитини пов'язували рідко.

Цікаво, що білий лелека є провісником настання землеробського сезону не тільки в тих краях, де він гніздиться. Для одного з народів Кенії поява лелечих зграй, які летять на південь, означає, що настав час обробляти поля. Коли ж вони прямують на північ — треба збирати врожай.

З давніх вірувань про весняне відродження природи бере початок і загальновідоме повір'я, що білий лелека приносить дітей. Просто трактування його раніше було ширшим. Давні германці вважали, що лелека, як посланець богів, приносить з неба нове життя на поля після довгої зимової ночі. Аналогічні уявлення були й у слов'ян — птахи приносять з вирію весну, а разом з нею у подібні птахів прилітають душі новонароджених і предків, останні — для захисту врожаю. Згадаймо також давні уявлення про те, що небо запліднює землю. Так, на Русі вважалося, що Перун під час першої грози пробуджує землю до життя і запліднює її. Білий лелека у германців був священним птахом бога грому Донара (скандинавська назва — Тор), символом божественного благословення. А Донар був окрім того богом родючості і врожаю, так що лелека мав усі “повноваження” переносити нове життя.

По всій Європі, та й за її межами, у Туреччині, наприклад, поширені уявлення про те, що **гніздо лелеки захищає від удару блискавки й пожежі**. Білий лелека у багатьох народів вважався птахом бога грому, тому такий зв'язок не дивний — не може ж той вразити свого посланця. На Волині навіть

радять у грозу хватися під деревом з лелечим гніздом. Щоправда, нема правил без винятків. У деяких місцевостях Мекленбурга (Східна Німеччина) вважається, що, навпаки, гніздо білого лелеки “притягує” блискавку. За уявленнями жителів середньовічної Європи, чорногузи могли рятувати від пожежі і не лише магічним шляхом: при появі полум’я вони приносили в дзьобах воду і поливали гніздо й дах. Вважалося також, що лелеки можуть і переносити пташенят у безпечне місце.

Цікаві **повір’я про лелек** є в Німеччині. Вважалося, що коли дівчина вперше побачить весною лелеку, який летить, — стане вже в цьому році нареченою, стоячого — кумою, якщо ж він тріщить дзьобом, значить жінки перебіють на кухні чимало посуду. Перелетить чорногуз через будинок з новонародженим — буде через рік знову збільшення сім’ї. Селяни вірили, що коли взимку у господаря садиби помре дружина, то навесні лелека в гніздо до них уже не повернеться. Вважалося, що ці великі птахи несуть на своїх спинах під час перельоту дрібних пернатих в Африку. Восени перед відльотом вожаки влаштовують “лелечі суди” і вбивають або виганяють старих та слабких птахів, які не зможуть витримати далеку мандрівку. А жителі Швабії вважали, що якби чорногуз був здатний говорити, зміг би виказати немало людських таємниць, оскільки з висоти свого гнізда він все навколо бачить і все чує. Але інколи лелека хоче про щось попередити і тріщить дзьобом.

В одному з містечок у Баден-Вюртемберзі зберігся з давніх часів цікавий звичай. У “лелечий день” ходить по вулицях чоловік у високому чорному циліндрі з муляжем двох чорногузів на ньому і збирає ласощі для юрби дітлахів, що йде слідом. Залишив сліди птах і в мові. Наприклад, в одному з діалектів Нижньої Саксонії останній весняний сніг називають лелечим снігом. Подібно до цього в Туреччині бурю в кінці березня також називають “лелечою”.

У міфології багатьох народів білий лелека вважався пов’язаним зі стихіями **вогню та води**. Як відлуння цього дійшли до нас численні повір’я, наприклад, про спалену в помсту хату, а також примовляння. На Поліссі звертаються до лелеки: *“Іване, Іване, дай люльку закурити”*, або *“бузьку, викреши вогню”*. Сприяти уявленням про зв’язок лелек із вогнем могло і те, що ці птахи охоче відвідують згарища, де легше збирати комах. Міфологічний зв’язок із водою також може пояснюватися особливостями біології чорногуза, адже він живе і годується поблизу водойм. Поляки вірили, що лелека розганяє хмари з градом, коли кружляє в піднебессі, а його клекіт віщує бурю зі зливою. Є польська легенда про те, як він дав людині червону хустинку, що вгамовувала бурю на морі.

Українська легенда про лелек

Прийшов до Бога чоловік:

— Боже, коли ж на всій землі запанує мир, спокій та злагода? Коли всі будуть жити в достатку?

— Буде так, як ти хочеш, чоловіче, але спочатку ти повинен виконати завдання: потрібно піти на край землі і викинути в провалля мішок, що я тобі дам, і тоді всі люди на землі будуть жити в мирі та злагоді.

— Добре! Я виконаю завдання!

— Але ні в якому разі ти не повинен розв’язувати мішок і дивитися, що там.

Згодився чоловік на цю просту умову, взяв мішок та пішов на край землі. Йшов-йшов, але цікавість його розпирала, адже в мішку було

щось живе, щось ворухилось там, але не можна було заглядати в нього. Подумав чоловік чи не подивитися, що ж там він несе, але Бог суворо заборонив це робити, тому він пішов далі.

Йшов чоловік вже багато днів і майже кожну хвилину цікавість його розросталась й він не зміг спинити себе. Вирішив трохи розв'язати мішок та зазирнути одним оком, що ж там він несе до провалля. Одразу ж з нього почали розповзатися в різні боки гадюки, змії, жаби, та й так їх було багато, що він не зміг зібрати їх назад в мішок.

Повернувся чоловік до Бога:

— Не зміг я виконати твоє завдання. Цікавість мене розперла і розв'язав я мішок.

— Велике лихо ти наробив! — відповів Бог, — тепер, поки ти не збереш назад в мішок всіх тих змії і жаб, не буде на землі миру та й злагоди...

Перетворив Бог чоловіка на лелеку, і полетів лелека збирати жаб і змії назад в мішок, але розповзлися вони вже по всьому світові. Ось і досі літає лелека, збираючи жаб і гадюк, мріючи, що виконає він завдання, викине їх всіх в мішку в провалля на краю землі і запанує нарешті в усьому світові мир, любов і злагода...

ЛЕЛЕКА У ПОЕЗІЇ

Летять великі птахи
Ліси, поля минають
Ту хату де осядуть —
Щасливою вважають.
Лелека-чорногузка
Це — символ України,
Як оберіг у хаті Великої родини.
На білих крилах птаха-
Хвиляста чорна смуга,
Неначе розлилася
За рідним краєм туга.
Бояться його миші
Та пухлі, товсті жаби,
Але про нього кажуть
Лелека щастя вабить!!!

Із-за моря, із тепла, здалеку
Прилетіли в рідний край лелеки.

До свого гніздечка на тополі
Повернулись, дякуючи долі.
І клеочуть радісно й завзято,
Це для них і радість, й справжнє
свято.
Бо ж була дорога нелегкою,
Обернулася комусь бідою.
Той, хто витримав, вже
торжествує
І своє гніздечко ремонтує.
В добрий час, ми раді вас
зустріти,
Це для вас по всьому краю квіти
І озера, та болота, й ріки,
Рідний край від роду і навіки.
Добрі птахи, гарні і на вроду —
Обереги нашого народу.

Народні легенди й перекази

В Україні лелека вважається вісником весни. Приліт птахів весною відзначався людьми здавна. Зникнення птахів восени і повернення навесні здавалося дивним. Древні слов'яни вважали, що птахи на зиму летять у вирій. В українській мові збереглось це слово «вирій» — рай древніх слов'ян. Повертання птахів навесні пов'язувалось зі звісткою богів, пізніше було прив'язане до християнських весняних свят.

В Україні багато прикмет про погоду, пов'язаних із білим лелекою. Він приносить тепло і забирає його назад до вирію.

В Україні багато прикмет про погоду, пов'язаних із білим лелекою. Він приносить тепло і забирає його назад до вирію.

- Рано бузько прилетів — буде тепле літо.
- Лелека починає непокоїтися — на погану погоду.
- Активно тріщить увечері дзьобом — завтра буде сонячний день.
- Стоїть на одній нозі — значить треба чекати похолодання.
- Якщо не відлітає далеко від гнізда, а тримається поблизу, — на негоду.

Виховна година «Лелека символ добра і щастя»

Мета: допомагати учням усвідомити важливість охорони і збереження природи рідного краю; збагачувати знання дітей про лелек шляхом самостійної пошукової діяльності; розвивати цікавість до фауни країни; сприяти

екологічному вихованню; виховувати дбайливе ставлення до птахів дикої природи, які мешкають поруч з житлом людини.

Обладнання: стікери кольорові; зображення лелек; малюнки; аудіозапис; відеофільм.

Хід заняття

1. В ступне слово керівника гуртка.

Звучить мелодія.

— Яка прекрасна наша Батьківщина! О будь-якій порі року вона милує очі то яскравими барвами літа, то золотом осені, то казковою красою зими, то буйним цвітінням весни. Коли настає весна, вона пробуджує до життя все нове. Ніжне тепло сонця огортає всю землю. У такі весняні дні повертаються перелітні птахи — наші пернаті друзі.

2. Актуалізація опорних знань

— Чому так багато мрій, думок пов'язано у нашій свідомості з птахами? Можливо, тому, що людина здавна прагнула злетіти у синє небо, вдихнути свіжий вітер і хоч на хвилинку відчувти оту небесно-жадану і благовісну волю? Птахи — окраса нашого життя. Вони приносять нам довгоочікувану весну. Наш край здавна називали лелечим. Можливо, це тому, що на солом'яних стріхах наших пращурів полюбляли мостити свої гнізда лелеки.

Діти (по черзі)

1.

Летіли лелеки, летіли здалека,
Летіли у рідні краї,
Низенько летіли і щось клекотіли,
Шукаючи гнізда свої.

2.

Ті гнізда рідненькі, на хатах низеньких,
Де добрії люди живуть,
Що землю кохають й весну зустрічають,
Та їх з нетерпінням все ждуть.

3.

Прилетіли лелеки, прилетіли здалека,
У ріднім краї над Збручем
У небі кружляють і в гнізда сідають,
Бо ми їх і любим, і ждем.

II. Повідомлення теми і мети.

— Про що йтиметься сьогодні? (Про чарівного птаха України — лелеку.)

— Погляньте на цього птаха, коли він стоїть у гнізді. (Розглядання малюнка.)

— Спокійно, немов господар, оглядає подвір'я, гніздо, пильно охороняє дружину, а потім — і молоде потомство. Нам затишно і добре, колидесьь недалеко клекочуть лелеки.

— Що це за птахи? Чим вони живляться? Як доглядають своїх пташенят? Куди і чому відлітають на зиму? Чи потрібно їх оберігати? Як слід їх оберігати?

Про це ми зможемо дізнатися.

III. Планування роботи вихованців.

— Я вам пропоную на наступний тиждень стати орнітологами, науковцями, дослідниками, літературознавцями.

— Що для цього потрібно?

Я вам пропоную підійти до дошки і вибрати колір стікера, що вам подобається. (Діти обирають колір стікера та об'єднуються у групи.)

— У кого із вас з групи найкоротше ім'я?

Вибір завдання для роботи групи

— А тепер оберіть малюнок, що вам подобається. (На дошці дітям запропоновано декілька малюнків. Зі звороту — завдання для кожної групи.)

- 1-ша група «Орнітологи».

Завдання: Дослідити перелітний шлях лелек.

- 2-га група «Науковці».

Завдання: висвітлити питання «Охорона та захист птахів».

- 3-тя група «Дослідники».

Завдання: дослідити, як мостять гнізда птахи і як висиджують малят.

- 4-та група «Літературознавці».

Завдання: дібрати літературні матеріали про цих птахів (вірші, повір'я, казки, легенди, прислів'я, приказки).

IV. Робота груп

Вихованці збирають інформацію, досліджують. Аналізують інформацію, формулюють висновки.

V. Круглий стіл

— А зараз ми послухаємо юних охоронців природи.

Діти презентують власні дослідження, спостереження тощо.

VI. Рефлексія

— Пограймо у гру «Збери прикмету чи приказку»!

Де лелека водиться — ...

дитину.

Прилетіли бусли — ...

біля добрих людей.

Зруйнуєш лелече гніздо — ...

згорить хата.

Лелека селиться...

весну принесли.

Лелека приніс...

там щастя родиться.

Перегляд відеофільму про лелек.

VII. Підсумок. Оцінювання результатів проекту

— Добігає кінця наш урок. Що вас вразило і запам'яталося найбільше? (Відповіді учнів.)

— Як ви оцінюєте свою роботу у групі? (Відповіді учнів.)

— Що навчального і корисного ви дізналися? (Відповіді учнів.)

Керівник гуртка:

Наш дивний світ такий, як казка;

Он в небі хмаронька пливе,

То ж бережи його, будь ласка,

Все в ньому гарне і живе.

Он квітка полум'ям палає,

І ясне сонечко блищить.

Чарівна пташечка співає,

Все в дивосвіт прийшло, щоб жить.

Загадки про лелеки

Довгі ноги - довгий ніс.

Прилетів – обід приніс.

Смачних жабеняток

Для своїх маляток.
(Лелека)

Які ноги заввишки,
Такий нис завдовжки.
Хату на хаті має,
Всім жабам рахунок знає.
(лелека)

Які ноги заввишки,
Такий ніс завдовжки.
Хату на хаті має,
Жабам рахунок знає.
(Лелека)

Відлітають за моря у краї далекі,
На будинках гнізда в'ють.
Звати їх... (лелеки).

У червоних чоботях, в білому халаті,
Він весною прилетів і сидить на хаті.
(Лелека)

Летів птах через дах,
сів на воротях в червоних чоботях.
(Лелека)

Стоїть у лозі на одній нозі. (Лелека)

Довгонога, чорно-біла,
У гніздо на хату сіла.
Довгим дзьобом, знай туркоче,
Ніби щось сказати хоче.
– Де ж це ти була?
– Далеко!
– Як зовуть тебе?
(Лелека)

ФОТО

